

Istené a dicsőség

(Szentháromság vasárnapján)

Textus: Róm 11,32–36

1. Amit a textusról tudni kell – exegetikai, kortörténeti megértés

Általában

A 11. rész szerkezete világos. A 32. v.-ig folytatódik a megkezdett fejtegetés Izráel és a pogányok új helyzetéről, a 33-tól himnikus istendicsőítés olvasható. Kérdés a 9–11,32 és a 33–36 összefüggése. Ezt a két szakaszt a 32. v. köti össze, mégpedig abban az értelemben, hogy az apostol nem általában Isten nagysága, önhatalmúsága ejti ámulatba, hanem könyörülete. Azonban a 33–36. verseket önálló textusként is fel lehet fogni.

Részleteiben

32. v. A zsidók és a görögök üdvösségéről szóló hosszabb fejtegetés csúcsa, összefoglalása ez a vers. Zsidók és pogányok egyaránt engedetlenek voltak, de éppen emiatt Isten őket *egybezárta* (συνέκλεισεν), hogy rajtuk együtt könyörüljön. Visszamenve a 31. v.-re, azt az egyedinek is tekinthető gondolatot fogalmazza meg, hogy a zsidók üdvösségre jutása Isten jóságának (χρηστότης, 11,22) és könyörületének az eszköze. Különbséget kell tenni az itt előforduló ἐλεέω (könyörülni) és a χάρις (kegyelem) között. Könyörület = meglátni és megsegíteni egy elesett embert (itt népet), kegyelem = felmenteni valaki(ke)t. Itt tehát nem az ún. általános kegyelemről van szó, hanem konkrétan arról, hogy Isten megszánta az engedetlen zsidókat és pogányokat (30–31. v.) és üdvözítette őket (10,1). A τοὺς πάντας = mindenki (és nem az egyes kéziratok szerinti „mindenek”, τὰ πάντα).

33. v. A gazdagság, bölcsesség, ismeret nem csupán Isten lényének tökéletességére vonatkozik (tekintettel arra, hogy a hármasság ezt fejezi ki), hanem arra, hogy a két nemzetség helyzetének ez a teljes átlátása, belátása indította Istent a könyörületre. Isten nem ismerhető meg teljesen, mert ő elrejtőzködik (Ézs 45,15) az ember kutató szeme elől, útjai és gondolatai nem hozzáférhetők (Ézs 55,8–9).

34–35. v. Isten önmagában elégséges, minden emberi hozzájárulástól független szuverenitását az apostol három kérdéssel érzékelteti, a felelet mindegyikre: senki. Az ószövetségi vonatkozó szövegek alig vehetők idézeteknek, csupán utalások a régebbi tanúknak és Pálnak azonos gondolkozásáról. „Ki irányította az Úr lelkét, ki volt tanácsadója, aki oktatta?” (Ézs 40,13) „Ki tudod-e találni, mi az Isten titka? A Mindenható tökéletességéig eljuthatsz-e?” (Jób 11,7) „Talán kihallgattad Isten titkát, és magadhoz ragadtad a bölcsességet?” (Jób 15,8) „Mert ki volt oly közel az Úrhoz, hogy látta volna őt, és hallotta volna igéjét?” (Jer 23,18) „Mert ki ismerte meg úgy az Úr gondolatát, hogy őt kioktathatná?” (1Kor 2,16) (Nem kell feltétlenül mindegyiket bedolgozni az igehirdetésbe.)

36. v. Doxológia. Elismerése annak, hogy Isten a világ Teremtője (ἐκ), fenntartója (διά) és célja (εἰς). Isten nincs a teremtett világra és az emberre utalva, de az ember rá van utalva a Teremtőre, Megváltóra és felé vezető Lélekre. Az igehirdető halványan (!)

utalhat Isten hármasságára. Kérdés, hogy az apostol mennyire vette át a görög és római természetmisztika gyakori hármasságát. Marcus Aurelius *Elmélkedések* IV. 23-ban így ír az istenségről: „minden tőled ered, benned él, hozzád tér vissza”, ahol a benned él panteizmus. E helyett Pál: *általa* van minden. (Lásd Karner K.: *Isten igazsága*. 86.)

2. A perikopa megértése – teológiai összefüggések feltárása

Gondolati (dogmatikai) megfontolások

– Nem szabad sem a textusban, sem a lekciónak ajánlott 8. zsolttárban, sem az erdélyi énekeskönyvből idézett énekben a természeti teológia nyomait látni. Isten a természetből nem ismerhető meg, de az egész teremtett világ Istent dicséri, s ebbe a „himnuszba” kapcsolódik be az apostol.

– Noha Pált valóban Isten megtapasztalt könyörölete indítja istendicsőítésre, a 33–36. versek perikopája általában is vonatkozik Isten nagyságára. Ajánlatos csak a prédikáció második felében (harmadik harmadában) beszélni a könyörületből fakadó, örömteljes istendicséretéről.

Homiletikai tanácsok

– A textusban három „hármasság” olvasható: *gazdagság, bölcsesség, ismeret* mélysége; háromszor hangzik el a kérdés: *ki... ?*; hármasságban van szó Istennek és a világnak a kapcsolatáról: *tőle, általa, érte*. Egyik sem alap arra, hogy a *Szentháromságról* szóló tanítást beleerőszakoljuk, de még arra sem, hogy a textust ennek megfelelően három részre tagoljuk. Tekintettel azonban az alkalomra, megengedhető, vagy éppen ajánlatos Isten lényének titkáról beszélni, s ezek között a „titkok titkáról”.

– Gondot okoz az, hogy egy költői textust, főleg egy himnikust, hogyan tegyünk *gyülekezetszerűvé*. Tudniillik nem szabad bölcselkedni, szavakon rágódni ott, ahol a szerző ujjong, viszont a kifejezéseket mégis csak meg kell magyarázni. A prédikációnak egyetlen célja kell hogy legyen: eljuttatni a gyülekezetet is az istendicséretre. És ezt nagyon nehéz elérni.

– A perikopa formailag is (megszólítás, doxológia), tartalmilag is *imádság*. Istendicséretre eljuttatni a gyülekezetet azt jelenti: eljuttatni alázatos, Isten előtt meghajló imádkozásra.

3. Prédikációvázlat

Bevezetés. Ma, Szentháromság vasárnapján zárjuk le az adventtel kezdődött ünnepek félévünket. Három nagy ünnep ajándékaira nézünk vissza: az Atya szeretetére, hogy karácsonykor földre küldte szent Fiát, a Fiúra, aki nagypénteken értünk feláldozta magát, húsvétkor feltámadásával az örök élet felé nyitotta meg az utat, a mellénk küldött és belénk árasztott pünkösti Lélek kitöltetésére. Mindez nemcsak hogy értünk történt, de rajtunk kívül is történt, nem járultunk hozzá semmivel, ez egyedül Isten tette, s olyan titok, mint amilyenekről az alapigében is szó van. Ha ezt most nem csupán elismerjük, hanem megváltottságunk új életre késztet, akkor felfakadhat a hálaimádság, ahogyan az alapige szerint ezt Pál örvendezve teszi meg. De ezen felül, ami itt elhangzik, az Isten dicsőségéről, nagyságáról szóló ünnepélyes formában megfogalmazott hitvallás is. A teremtett világ, benne az ember tapasztalja azt, amit Kálvin így fogalmazott meg: A világ Isten dicsőségének a színtere. Az apostol is bekapcsolódik ebbe dicsőség-

adásba. Meghódol Isten mindenhatósága előtt (1), elismeri, hogy nem juthat el az ő teljes megismerésére (2) és felismeri mindezekben Isten könyörületét (3).

1. Isten mindenhatósága

Az ókori ember a teljességet a hármasságban juttatta kifejezésre. Figyeljünk fel arra, hogy Pál Isten *gazdagságáról, bölcsességéről, ismeretéről* beszél. Továbbá arra, hogy három kérdést tesz fel: Ki értette meg az Úr szándékát? Ki lett az ő tanácsadó-jává? Ki előlegezett neki, hogy vissza kellene fizetnie? Végül arra, hogy minden tőle, általa és érte van.

Isten gazdag: a látható és láthatatlan világ gazdája, tulajdonosa. Ezt próbálja az apostol kifejezni olyan szavakkal, amelyek emberi képességek, tulajdonságok. A képzett farizeus, a tudós keresztyén csak érzékeltetni tudja azt, hogy kicsoda Isten. Mi emberek, próbáljuk magunkat és embertársainkat megérteni. Címeiket adunk, diplomákat állítunk ki, vagy éppenséggel körbe dicsérjük egymást. Csakhogy a *gazdagság, bölcsesség, ismeret* (tudomány) legtöbbször nem járnak együtt, mert aki gazdag, az nem bölcs, a bölcs szegény, aki eljut valamelyik tudományban az ismeret magas fokára, az vagy elkülönül társaitól, akik az ismeretben nem gazdagok, vagy önteltségében azt a tiszteletet igényli, amely csak Istennek jár ki.

Isten nem akar megalázni emberi mivoltunkban, de magának az embernek kell eljutnia az alázatra, a maga kicsiségének, végességének, esendőségének az elismerésére, mert csak őszintén lehajtott fejjel tudunk úgy beszélni, mint Pál. Az ember – még a nem hívő ember is – egyszer csak rájön korlátjaira, a hívő ember pedig arra is, hogy Istennek nincs szüksége ránk, még dicséretünkre sem, de mi Rá vagyunk utalva, nyomorúságainkban gondviselésére, bűneinkben könyörületére.

A magát gazdagnak, bölcsnek, tudósnak tartó embernek sokszor kell megszegyenednie, és sokszor kell(ene) elismernie szegénységét, tudatlanságát és járatlanságát az ismeretekben. Viszont annak, aki mégis elért, megvalósított ezekből az értékekből valamit, el kell ismernie, ki kell mondania, hogy mindaz, amivel rendelkezik, *tőle van, általa és reá nézve* jutott birtokába.

El kell jutnunk a zsolttáros bizonyoságtételéig: „Ó, Urunk, milyen felséges a te neved az egész földön... gyermekek és csecsemők szája által is építéd hatalmadat... kicsoda a halandó – mondom –, hogy törődsz velem, és az emberfia, hogy gondod van rá?” (Zsolt 8,2–5). Mintha egy gyermek mondaná ezeket a szavakat, aki rácsodálkozik a teremtett mindenségre, és ez két dolgot vált ki belőle: istendicséretet és a maga kicsiségének az alázatos elismerését.

Jó lenne Pálnak, a tudós atyánkfíának és egy „kisembernek” az istenmagasztalásába bekapcsolódnia.

2. Korlátjaink

A Biblia bizonyosságtevői közül többen is elismerik, hogy nem tudnak végére járni Isten útjainak, nem értik az ő ítéleteit. Különösen Jób könyvében hangzanak el ehhez hasonló kérdések, felkiáltások. (Lásd a 34–35. v. exegézisénel.) Az Isten *mélyre* elrejtett dolgait a tudós Pál kutatta, a csillagos ég magasságába tekintő zsolttáros ott vélte felfedezni Isten nagyságát, de egyik sem jutott el a teljes megismerésre. Ezt mind a ketten elismerik.

Ahogy az orvostudományban a génekutatók próbálnak az élet mélységére lehatolni, ahogy a filozófusok keresik az emberi lét értelmét, úgy a keresztyén ember is szeretne Isten mélységéig alálátni – és nem csupán a teológusokra kell gondolnunk. Ezt tette Pál is, mint képzett, tudós farizeus. S mert Isten kijelentette magát, így hát az apostol igazán mélyre hatolt Isten ítéleteinek és útjainak a megismerésében. De most elismeri, hogy a teljességig sohasem képes eljutni. A mélységet kutató Pál megáll, és Istent magasztaló himnuszban tanúskodik Isten nagyságáról és a maga kicsinységéről, korlátjairól. Hasonló csodálkozó szavakkal tesz bizonyosságot a zsolttáros. Ő nem tudósként, hanem mintegy ámuló gyermek tekint a magasba és a teremtett égbolt csodálatos látványa váltja ki belőle a bizonyágtételt: Mi Urunk, Istenünk, milyen felséges a te neved!

De most nem csupán a tudós Pál, nem az általam gyermekként bemutatott zsolttáros a megszólított, hanem mi magunk is, Isten mai hívő „nagy” Írás-kutatók és „kis” gyermekei kérdezzük: mit jelent számunkra ez a megismerhetetlen Isten, főleg azt, hogy miért kikutathatatlanok az ő ítéletei és útjai? Amik velünk, környezetünkben, a világon történnek, Isten akarata szerint történnek. Sokszor szeretnők megtudni, hogy miért, mi volt ezekben Isten szándéka. Mert itt nem csupán magáról Istenről van szó, hanem az ő ítéleteiről, amelyek minket érintenek, útjairól, amelyeken járunk. A zsolttáros a csodálatos mindenségben keresi saját magát, és kérdez: micsoda a halandó ember? Isten utolérhetetlen gazdagsága, bölcsessége, tudománya, kikutathatatlan ítéletei és útjai értünk vannak, és nemcsak hogy csodáljuk azokat, hanem, hogy rá is bízunk magunkat a Teremtőre. Ki vagyok Isten nagyságával szemben? Mit jelent számomra, hogy ő kikutathatatlan? A zsolttárosnál találjuk meg a feleletet: Istennek gondja van az emberre. Nem mindig értjük, hogy mi miért történik, s a keresztyén ember bizony csak utólag „okos”: valami, ami történt, arra volt jó, hogy ma... Csak utólag látjuk meg, hogy Isten miért ezt az ítéletet szabta ki ránk, hogy miért ezen az úton járatott minket. De ő azt akarja, hogy ne csak a múltat magyarázzuk, hanem jelenünkben és jövőnkben is lássuk meg, hogy ő hatalmas, hogy töltsön el biztonsággal a tudat, hogy ennek a hatalmas Istennek gondja van kicsiny teremtményeire.

3. Isten könyörületesen bekebelezett

Isten és az ember között nagy távolság van, ezt ismerte fel és vallotta meg az apostol. Mélység, amelybe nem tudunk behatolni. Megismerhetetlen ítéletek és utak, amiket mind fel kell ismerni, és el kell ismerni. Ez csodálatra vezet az Isten előtt meghódolt embert. De Isten nem akarja, hogy egykedvűen, vagy éppen megsemmisülve lemondjunk magunkról, s nemcsak azt kéri, hogy dicsérő és hálaadó imádságokat mondjunk, hanem fel akar emelni a maga közelébe, azt akarja, hogy eljussunk a zsolttáros felismeréséig: Isten kevéssel tette az embert kisebbé saját magánál, dicsőséggel és méltósággal koronázta meg (Zsolt 8,6).

A „kicsoda az ember” kérdésre Pálnak a feleletét a rész előző verseiben olvassuk: mind zsidók, mind görögök engedetlenek voltak, de Isten mindegyiken *könyörült*. A megváltott embert Isten felemeli egy olyan magasságba, ahol hívő szívvel megért Isten ítéleteiből és útjaiból annyit, amennyire embersége megértéséhez szüksége van. Jézus Krisztusban nemcsak a hatalmas és ítélő Istent ismerhetjük meg, hanem a könyörülő

Atyát is. Ez annak és azoknak a himnusza, akiken Isten könyörült, Fiában, Jézus Krisztusban. A Mindenható szeret minket.

Befejezés. Mi Isten megfoghatatlan ítéleteiről, kikutathatatlan útjairól leginkább életünk válságos szakaszaiban szoktunk beszélni: nincs mit tenni, bele kell törődni lehetetlenségünkbe, korlátozott ismereteinkbe. Betegségeinkben, gyászunkban, munkánk sikertelenségében közömbösökké vagy cselekvésképtelenné válunk. Pál apostolt itt egy boldog felismerés teszi hitvallóvá és imádkozóvá. Isten arra tanít minket, hogy megváltott gyermekeiként, olyanokként, akiknek bűneit megbocsátotta, ismerjük meg könyörületeségének gazdagságát, bízzuk rá magunkat Szentlelkének bölcs vezetésére, és örvendjünk, hogy ő minket megismert, s ő maga Fiában ismertté vált számunkra. Ámen.

4. Példák, képek, szemelvények

Isten! Kit a bölcs lángesze fel nem ér,
Csak titkon érző lelke óhajtvá sejt:
Léted világít, mint az égő
Nap, de szemünk bele nem tekinthet.

Buzgón leomlom színed előtt, Dicsó!
Majdan, ha lelkem záraiból kikél,
S hozzád közelb járulhat, akkor
Ami után eped, ott eléri.

Nagy vagy te, Isten, nagy a te hatalmad
Világenderemtő a te szózatod.
Mondád: legyen, s a pusztá semmiségből
Világosság s mindenség támadott.
A csillagezrek, a nap fényessége,
Ég, föld követte szent parancsszavad;
Remeg szívem, megdöbbenve csodálja
Mindenható dicső hatalmatat.

Berzsenyi Dániel: *Fohászok* (részlet)

Erdélyi énekeskönyv, 280:1

5. További szempontok az istentisztelet kialakításához

Lekció: Zsolt 8.

Ajánlások:

– Az istentisztelet apostoli köszöntéssel kezdődik (lelkipásztor a szószékről), ezt követi az előfohász (gyülekezeti tag, az úrasztalától).

– A lekiót gyülekezeti tag (lehetőleg fiatal) olvassa fel, az úrasztalától.

– Az énekkar Isten nagyságát hirdető énekszámmal szolgálhat. Tekintettel arra, hogy a prozódia nem mindig megfelelő, ajánlatos a szöveget sokszorosítani és letenni a padokra (a hívek esetleg el is vihetik). Ha ez valamiért nem kivitelezhető, az énekszám előtt valaki (talán egy ifis) mondja el a szöveget.

6. Ajánlott irodalom

– Kálvin János: *A Római levél magyarázata*. Ford. Rábold Gusztáv. Átdolgozta: Nagy Barna. Bp., 1954.

– Karner Károly: *Isten igazsága. Pál levele a Rómabeliekhez*. Győr, 1942.

– Stark, Hans Joachim: *Trinitas – Röm 11,(32)33–36*. Neue Calwer Predigthilfen. Zweiter Jahrgang, Band B., Stuttgart, 1980.

– Varga Zsigmond: *A Rómaiakhoz írt levél magyarázata*. Jubileumi Kommentár II. Bp., 1967.

Megjelent: Igazság és Élet 2010. 2. szám (április–június) 261–265.